

SZILÁGYI KLÁRA

Labirintusjárás

EZ-nek

A nyári éjszakában egy alak feltúrt nadrágszárakkal, meztláb, kifestett felsőtesttel és karokkal, kezében díszes pajzssal, az arcán maszkkal csendesen halad előre egy fehér rajzolat mentén. A rajzolat szélén és középpontjában két másik őrzőn-várákozón áll. Távolabb, mint fecskék a kőfalon, társak figyelő tekintete követi a lépdelőt.

A látvány akár egy beavatási szertartás is lehetne, de nem az. Mindez 2006 nyarán, Budapesttől nem messze történik. A kép valószerűtlen, egyetlen részlete sem illeszkedik magától értetődően a hétköznapi világba. Nem köti le a valóságba a mégoly valós környezet sem: a pilisszentléleki pálos kolostor romjai az egykori udvarban álló hatalmas hársfával és a háttérben a Pilis lágy hajlatai mögött felsejlő nappal a giccs határait súrolja – mintha csak fokozná a valószerűtlenséget, hogy abszurdba forduljon, amikor a pirkadattal a madarak csicsergése berobban a csendbe.

Az itt kimerevített pillanat egy mítoszterápiás képzés egyik pillanata, és a képben mozgó alak épp egy labirintust jár be. A képzés egyik résztvevőjeként itt kaptam az első lehetőséget, hogy a képeken és olvasmányokon túli, élő tapasztalatot nyerjek egy ősi szimbólumról; innen ered kíváncsiságom és kísérletező kedvem, hogy mélyebben foglalkozzam vele. Nem lévén sem bölcsész, sem művészettörténész, sem pszichológus, hanem egyszerűen csak a labirintusjárás élménye által megérintett építész, e személyes nézőpontból foglalkozom a labirintusokkal.

Írásom első fejezetében, *A labirintus útjában*, a labirintus fogalmába, tipológiájába és évezredek történetébe nyújtok rövid betekintést; *A labirintus mint útban* az útvonal sajátosságából kiindulva

megnézem, milyen szerepet játszhat ma életünkben; *A személyes útban* saját labirintusélményeimet osztom meg; a *További utakban* pedig a labirintusépités lehetőségeiről és használatáról szólok.

A labirintus útja

A köztudat a labirintust elsősorban a történeti kertek sövényei által kirajzolt útvonallal azonosítja, amelyben számtalan tévút között kell megtalálni a helyeset. Grafikai elemként a labirintus néha a meanderrel, néha a spirállal kavarodik. A pszichológia és az irodalom általában az áttekinthetetlen, a bonyolult fogalmát, az elveszettség érzését, esetleg az útkeresést kapcsolja hozzá.

Már meghatározása körül is megfigyelhető némi zűrzavar. A szimbólum-szótárak nagy része a labirintus megnevezést majd' minden olyan alakzatra alkalmazza, amely koncentrikus körök, ismétlődő négyzetek mentén bonyolult és áttekinthetetlen. *A labirintusok könyvét* jegyző Paolo Santarcangeli¹ szintén tágra nyitja a kört, mondván: a labirintus „bonyolult útvonal, amelyben *olykor* könnyű elveszíteni vezető nélkül az utat”.

Hermann Kern, a labirintusok történetét talán legalaposabban feldolgozó német történész precíz meghatározása² azonban leszűkíti a lehetőségeket, és döntő különbséget tesz labirintus és útvesztő között. Míg az útvesztő olyan alakzat, amelynek akár több bejárata és kijárata is lehet, illetve a belsejében sehová nem vezető tévutak is akadnak, addig a labirintus megnevezést kizárólag olyan alakzatokra alkalmazza, amelyekben *egyetlen* útvonal egy kör, négyzet vagy más, többnyire szabályos alakzat keretein belül önmaga fölé visszahajolva állandóan változtatja irányát, mentes minden kereszteződéstől, a lehető legkacsaringósabb módon a teljes belső teret kitölti, többször is elvezet a középpont mellett, mielőtt oda elkerülhetetlenül megérkezne, a középpontban teljes megfordulást kíván, és ugyanazon az úton vezet vissza a kijáráshoz.

Az útvesztő és a labirintus között a *több út* vagy az *egyetlen út* különbsége lényegi eltérést von maga után: az útvesztő több lehetséges útja állandó döntés elé állít bennünket, ezért – mint egy rejtvény – bal agyféltekénket, racionális, elemző énünket dolgoztatja meg. A labirintusban azonban csak egyetlen döntési lehetőségünk van, elindulunk-e vagy sem, a többi az útvonalra való ráhagyatkozás kérdése, így ez a jobb agyféltekénket vonja munkába. Mint látni fogjuk, ez teszi a labirintust énünk intuitív, tudattalan, mély rétegeit fejlesztő meditációs módszerré, és emeli be napjaink terápiás eszközei közé.

A labirintusok osztályozása számtalan rendező elv szerint lehetséges. Amennyiben az útvonalat tekintjük kiemelt szempontnak, leggyakrabban három típussal találkozunk.

1 Paolo Santarcangeli: *A labirintusok könyve*. Gondolat, Budapest, 1970, 37.

2 Hermann Kern: *Through the Labyrinth*, Prestel, München, New York, 2000, 23.

A legősibb csoportot a klasszikus mintázat képviseli, amelynek útvonala 7 vagy 11 (időnként ennél is több) koncentrikus kör szinte teljesen záruló körívéből áll, és egy sajátos ritmus szerint halad végig e körívek mentén. Ezt a mintázatot nevezzük *krétai* rendszerűnek, mivel mind a Thészeusz-történethez kapcsolódó legelső ábrázolásokban, mind a korai krétai pénzérméken ez szerepel. Ugyanakkor mégsem tekinthető kizárólagosan „krétainak”, mivel emellett még igen távoli kultúrák labirintus-ábrázolásain is visszatér.

A második típus esetében a kör negyedekre oszlik: a sugarak teljesen átmetszik a köröket, és az útvonal csak egy-egy negyed teljes bejárása után lép a következőbe, majd ha valamennyit bejárta, elér a középponthoz. E típus négyzetbe írt változata a *római* mozaikok egyik gyakori motívuma. A negyedeken belül az útvonal általában azonos, de eltérő is lehet.

Harmadikként említjük a *középkori* típusú labirintust: ugyan a mintázat itt is negyedekre oszlik, de a negyedek között átjárás van. Az így létrejött útvonal már nem teljes, hanem váltakozva negyed- és félköröket ír le, és az egyik negyedből a másikba lép, majd visszatér. Ennek változatai terjedtek el a gótika templomaiban – legismertebb képviselője a chartres-i katedrális labirintusa –, de ilyet láthatunk Bartolomeo Veneto híres *Férfiportré labirintussal* (1510 k.) című festményén is.

E három alaptípus számtalan változata ismert: legegyszerűbb átiratukban az útvonal kiegyenesedik, és nem körívek, hanem négyzetek vagy nyolcszögek oldalai mentén halad. Bár a labirintusokat ki-ki a maga módján és egészen különbözően élheti meg, e három típus bejárása az útvonal ritmusából adódóan gyökeresen más élményt nyújt.

A labirintus szó etimológiája máig nem tisztázott. Görögül: λαβύρινθος [labyrinthos]. Egyes szófejtések szerint a *labrys* görög szóval kapcsolatos, ami áldozati bárdot, kettős fejszét jelent, mások a *labra* szóra vezetik vissza, aminek jelentése vájat, bánya, üreg. *Tu labrus* – jelentheti azt a helyet, ahol a Föld-Istennő lakozik.³ Ez utóbbit támasztja alá, hogy a korai labirintus-rajzolatok nagy része sírokhoz vagy bányabejáratokhoz kötődik. Bár a korai leletek elsősorban mediterrán vidékekről származnak, mezopotámiai eredete is feltételezhető, s ott a halotti kultusz eleme lehetett. Jellemzően matriarchális szimbólum, az elemek vagy istenek *hieros gamosának*, szent nászának színhelye.

A labirintus egyik legkorábbi említése egy Kr. e. 1400-ból származó műkénéi viasztábla feliratán szerepel, Knósszoszból: „Egy csupor méz az isteneknek, / Egy csupor méz a labirintus asszonyának”⁴, míg a legkorábbinak vélt rajzolatot a szardíniai Luzzanas sziklasírjában tárták fel, amely vélhetően Kr. e. 2000–1500-ból származik.

Láthattuk, a mitologikus hagyomány Minósz király palotájából eredezteti a labirintust. A knósszoszi palota romjai azonban nem

3 Santarcangeli, i. m. 55.

4 Kern, i. m. 25.

igazolják vissza ezt az egyszerű rajzolatot (a helyiségek és udvarok átláthatatlan együttese inkább útvesztőt idéz), de a kétélű bárd és a bika kultuszával lehetett kapcsolata. Ugyanakkor a Kr. e. 5–1. századból származó krétai pénzerméken gyakori motívum a klasszikus, hétkörű labirintus. Több ilyen labirintust tártak fel Pompeji romjai között is, a Kr. e. 1. századból – egyik rajzolat mellett a „LABYRINTHUS, HIC HABITAT MINOTAURUS” felirat olvasható. Számítalan rajrai lelet ismert még Szíria, Galícia, Egyiptom, Perzsia vagy a Kaukázus vidékéről – e területekre feltételezhetően görög vagy római közvetítéssel került a motívum.

Kiemelt jelentőségű lelet a Tragliatellában feltárt etruszk *oinochoé*, boroskancsó, Kr. e. 620-ból, amely a labirintushoz kapcsolható hagyományról árul el valamit. A kancsón harcosok – gyalog és lóháton, kezükben pajzs, mögöttük pedig egy klasszikus krétai labirintus rajza, TRUIA felirattal. Nem tudjuk biztosan, hogy Minósz király palotáját és Thészeusz történetét helyezi-e itt Trójába az alkotó, vagy pedig az etruszk *truia* „sodró körforgás”-ával, a latin *amptuare* – „körbefordulni” ige egy rokon alakjával van dolgunk. Az a feltételezés azonban széles körben elfogadott, hogy a kancsó a *ludus troiae*-t (Trója-játékot) örökíti meg, amely fiatal harcosok beavatási játéka, tánca lehetett.⁵ Vergilius két nevezetes alkalomhoz köti a *ludus troiae*-t: az egyik a halotti szertartás, a másik pedig a városok alapítása. A Római Birodalom kezdetén és virágzása idején a labirintus kultusza még intenzívnek tekinthető, de később veszített misztikus jelentőségéből, és a vigasságok terévé vált: elsősorban mives mozaikokon láthatjuk viszont.

A keresztény spiritualításban a labirintus a 12–14. században élte virágkorát: ekkor készültek Ravenna, Cremona, Chartres, Amiens, Bayeux, Reims, Sens stb. székesegyházainak labirintusai, a kereszties hadjáratok korának *Chemin de Jerusalem*-jei, jeruzsálemi zarándokútvonalai. Az ösvény a bűnbánat és az üdvözüléshez vezető út szimbóluma, amelyet a labirintus zarándokai bűneik feloldozásáért esdélve, esetenként térden csúszva jártak be. Különlegesség e korból Lucca függőleges labirintusa: a falba mélyített útvonalon az ujjainkkal haladhatunk végig.

Wales hegyvidékére – feltehetően római közvetítéssel – „trójavár”-ként (walesi *caerdroia*) került át a labirintus. A gyepszőnyegbe vágott vagy kövekkel kirakott, klasszikus krétai 7 vagy 11 körű „Troy Town”-ok a 15–17. században nemcsak Anglia-szerte, hanem Észak-Európában, Skandináviában és a Baltikumon is elterjedtek. A labirintus helyenként termékenység rítusok helyszíne, máshol szerencsét hozó varázstalizmán, amelyet a halászok jártak végig a jobb zsákmány reményében, mielőtt útra keltek. Egyes skandináv vidékeken a labirintushoz a „szűz lányok tánca” kötődik (*Jungfrudans, Jungfrauentanz*), amely a fiatal lányok beavatási szertartása a szülés, a ciklusok és a halál titkaiba.

5 Uo. 78–79.

A késő reneszánsz, majd a barokk kor kastélykertjeiben a labirintusrajzolatot bonyolult útvesztők váltották fel: a „*Maison de Dédale*” – Daidalosz háza – formára nyírt bukszus, tiszafa vagy bükk falai közül alig lát ki a belépő – a zsákutcákkal tarkított útvonalon az eltévedés szinte garantált. A Hampton Court-i *maze*, vagyis útvesztő sövény falai fölött óratorony magasodik, hogy kimentsék a végképp elveszettet.

A labirintus nem kizárólag az európai kultúra szimbóluma – nagyon sok tájon maradtak fenn különböző korú nyomai, így Indiában, Jáva szigetén, Szumátrán, Ausztráliában és Délnyugat-Amerikában is megtalálható – sziklába vésve, érméken és pecséteken, tetőcserepekre és agyagtáblákba nyomva, kövekből kirakva, vesszőfonatból alakítva.

A 20. század második felére kultúránk szinte teljesen megfeledkezett a labirintusról. Az 1970–80-as években pár komolyabb történeti összefoglaló mű kiadását követően előbb Nagy-Britanniában és a német nyelvterületeken, majd Franciaországban és Olaszországban is némi érdeklődés ébredt iránta. Ugyanez mondható el a skandináv országokról, ahol bár a népi hagyomány a labirintushoz kapcsolódó rituálékat még a 19. században is őrizte, a 20. század végén már csak a fennmaradt trójavarak számbavétele és publikálása jelezte a figyelmet. Ez a figyelem azonban ritkán lépett túl az elemző, kutatói szemléleten, és alig-alig vont a maga után új labirintusok építését vagy a régiek értő használatát. Németországban az 1980–90-es években épült néhány új, középkori mintát követő labirintus, amelyek szabadon látogathatóak és bejárhatóak, de azt a franciaországi labirintust, amely a Mario Botta tervei alapján 1995-ben épült évry-i székesegyház kápolnájában készült, s amely az amiens-i kicsinyített másolata, félreértésnek kell tekintenünk: a rajzolatot berendezési tárgyak takarják, nem lehet bejárni, így motívum csupán, nem út.

Ezt a csendet az 1990-es években az Egyesült Államokban meginduló labirintusépítési hullám törte meg. Egyházi vonalon Lauren Artress⁶, a San Franciscó-i Grace Cathedral papja népszerűsítette, aki megismerve és megtapasztalva a chartres-i labirintust, hazatérve két másolatot építtetett, egyiket temploma padlóján, a másikat pedig szabad térben. Mára mindkettőnek évente több százezer látogatója van. E mellett Artress könyveket ír, képzéseket tart és egy széthajtogatható vászonlabirintussal járja a világot, a megtapasztaltatás útján nyerve híveket a labirintusnak. Tevékenysége Chartres-ra is visszahatott, és Franciaországban is némi érdeklődés jelentkezett a történeti labirintusok bejárása iránt. Párhuzamosan világi vonalon Robert Ferré munkája érdemel említést: az általa vezetett *Labyrinth Enterprise, LLC*⁷ könyvkiadásán és oktatáson túl vászonra nyomott labirintusokat is készít, amelyeket a világ bármely tájára postáz. Kettőjüknek köszönhetően mára az Egyesült Államokban a labirin-

6 Dr. Lauren Artress: *Walking a sacred Path: Rediscovering the Labyrinth as a Spiritual Tool*, Penguin, New York, 1995.

7 www.labyrinthproject.com

tusnak komoly kultusza van. Újjászületésében minden bizonnyal a New Age mozgalom is szerepet játszott, amely hamar meglátta a lehetőséget a misztikus tartalmakkal telített szimbólumban.

Európa jelen évtizedünkben, jóformán napjainkban fedezi fel a labirintust mint bejárásra váró útvonalat és meditációs lehetőséget. Hozzánk legközelebb, Tirolban, Gernot Candolini⁸ az úttörője: könyvek kiadása mellett több tucatnyi labirintus építésében működik közre.

A kolostorok és plébániák mellett az új építésű labirintusoknak többnyire köz- és magánparkok, szociális intézmények – iskolák, kórházak, rehabilitációs központok, börtönök – és üdülőhelyek adnak otthont. Ezek mellett ki kell emelnünk az önálló művészeti és tájépítészeti alkotásként is helytálló labirintuskerteket, így például a dél-tiroli Kränzel labirintuskertet⁹, amely szintén Candolini közreműködésével készült.

A labirintus mint út

Az ember útja során folyamatosan akadályokba ütközik – melyeket a neki ellenálló másság gördít elé –, ám amelyeken lassanként túljut, és ezzel párhuzamosan az integráció egyre magasabb szintjeire érkezik el. Megtanulja például – ha férfi – a benne lakozó női elemmel való megbékélés módját, ha pedig nő, a benne lévő férfivel békül ki; képes lesz felmérni létének tudattalan dimenzióit, [...] útjának egyes állomásait az egyébként ellentétes valóságok egymás utáni egyesülései alkotják. Ezen a ponton válik fontossá a szimbólum: a szimbólum egyesítő tényező; szerepe az, hogy felszínre hozza az emberi létezés jellemző ellentétes állapotokat, és össze is békítse velük, hiszen azokat a racionális gondolkodás csak egymástól szétválasztva tudja raktározni. [...] Az ember által bejárt, a Jung által az individuáció folyamatának nevezett útvonal célja tehát az önmagunkkal való egység elérése, amelyben valamennyi ellentét összegződik, kezdve a tudat–tudattalan ellentétpártól a belső és külső világ alkotta ellentétig – írja Natale Spineto.¹⁰

Mivel nem rejtvény, amely megfejtésre vár, a labirintusnak nincsenek átláthatatlan falai, többnyire sík rajzolat csupán. A külvilág és a labirintus belső világa mégis határozottan különválnak. Saját belső térrel és idővel rendelkeznek. Nincs átmeneti tér – aki belép, annak egyetlen lehetősége van: végigjárni a szűk és hosszú ösvényt befelé, majd kifelé. Nem lehet lerövidíteni, kihagyni, átugrani. Zárt tere, határozottan vezetett útvonala rövid idő alatt olyan mély koncentrációt tesz lehetővé, amely más technikákkal hosszas előkészítést vagy nagy gyakorlatot kíván.

⁸ www.labyrinth.at

⁹ Labyrinthgarten Kränzel, Tschermes – Cermes, Olaszország, www.labyrinth.bz

¹⁰ Natale Spineto: *Szimbólumok az emberiség történetében*. Officina'96, Budapest, 2003, 229.

A befelé és a kifelé vezető út megélése teljesen eltérő lehet. Az elindulás a labirintusban könnyen félelmet kelthet – már az első kör mélyre visz –, és ez az útvonal állandó ki-be lüktetésével csak tovább fokozódik. Megbecsülhetetlen, mikor érünk a végére. A befelé vezető út izgalmas, mert ismeretlen, kiszámíthatatlan. Igazi erőpróba: a hős útja.

A kifelé vezető út ezzel szemben már ismert, így akár unalmas is lehet. Első pillanatra rejlik is némi ellentmondás abban, hogy Thészeusz csak Ariadné fonalával tud kijönni a labirintusból. Mí szüksége van a fonalra, ha az úton nem lehet eltévedni? „Az okos lány kioktatta a hérószot, hogy a fonal végét erősítse oda magasan a labirinthus ajtajára, s ne engedje el a kezéből. A labirinthus nem volt útvesztő olyan értelemben, hogy a belépő nem találhatta meg a legbelső zugát: csupán tudnia kellett, hogy ugyanazon az úton térhet vissza, s ez volt a nehéz.”¹¹ Úgy tűnik, a győztes hőst sok veszély tarthatja vissza az ellenfél legyőzése után. Legnagyobb ellenfele az önteltség lehet: győzött, nincs szüksége másra – így a visszaút alázatot vár el tőle. De visszatarthatja a hőst a félelem is: ha legyőzte a Minótauroszt, megszűnik egy kifogás, amire eddig hivatkozni lehetett. Tetteért vállalt felelősséggel kell tehát tovább mennie, bizalommal új, Minótauroszt nélküli élete iránt. Ariadné fonala így a külvilággal való kapcsolat szimbóluma – az egyetlen, ami kihozhatja a hőst a mélyből. A levágott visszaút nagy veszély hordozója: ha a hős kalandról kalandra siet, és nem ad magának időt győzelmét feldolgozni, nyugtalanra és szeretetlenné válik. A hazavezető út csendet és türelmet kíván, az átélt élmények átgondolását és bensővé tételét.

A bejáráskor nem cél „megtanulni” a labirintust, a körök és irányok egymásutániságát – fontosabb átadni magunkat a belső lüktetésnek. A labirintus arra hív, hogy tegyük félre tudatosságunkat, elemző készségünket, akaratunkat, és bízzuk rá magunkat. Életünk átláthatatlan helyzeteit labirintusként értékelve: nem kell „keresni” az utat, nem feladatunk tudni a teljes útvonalat – az út adott, előttünk áll, és elég, ha csak egyik lépésünk követi a másikat.

Ez azonban semmi könnyebbséget nem jelent. Ismerős helyzet, hogy néha könnyebb zsákutcákon ténferegni, mint egy kijelölt úton tenni egyik lépést a másik után.

A labirintus ebben az értelemben tökéletes életút-szimbólum. Az élet teljességének tapasztalatát kínálja, annak megannyi kanyarulatával: a teljes utat kell megtapasztalni. A centrum Minótaurosza pedig mindaz, ami önmagunkból elfogadásra és befogadásra vár: árnyékunk, fájdalmaink, nehezen elfogadható másságaink.

11 Kerényi Károly: *Görög mitológia*. Szukits, Szeged, 1997, 287.

A személyes út

Első labirintusjárásomat hosszú előkészítés vezet fel. Kemenczei Csilla¹² test-mítosz terápia¹³ tréningjén, a négynapos tréning harmadik napján lépünk be Thészeusz mítoszába. A napok során nem sejtett gazdagsággal nyílnak meg a nonverbális kommunikáció csatornái – szavak nélkül ismerjük meg egymást, mélyebben talán, mint amit a szavak lehetővé tennének. Az eddigi játékok is már egyre elmélyültebb lelki munkára hívtak – Thészeusszal legfájdalmasabb élettapasztalatainkhoz megyünk közel. Első feladatunk: ki-ki formát kell adjon saját szimbolikus Minótaurosának, Minóosz király fiának, akit az szégyenében a labirintus mélyére rejtett. Minótauros szűz férfiakat és nőket kér táplálékul magának – a bennünk mélyre elrejtett szégyen időről időre elpusztítja kreatív, tiszta gondolatainkat. Kilónyi agyagtömb áll rendelkezésünkre, hogy megformáljuk „szégyenfolt”-unkat.

Ejjel útra kelünk, hogy a Pilisszentlélek melletti pálos kolostor romjai között tapasztalhassuk meg Thészeusz életének legfontosabb állomását. Míg vezetőnk a kolostor udvarában rutinos léptekkel lisztel labirintust rajzol, addig csoportunk tagjai testfestéssel készítik elő önmagukban és a másokban a hőst az útra. Majd megismerkedünk a labirintussal és a bejárás szabályaival, és útjára indul az első Thészeusz.

Valamikor hajnaltájt kerülök sorra, a Pilis lágymélységei mögött már felsejlik a nap. Társaim közül kiválasztom Ariadnémat és Minótaurosomat – Minótaurosom a labirintus mélyére megy, és ott vár rám agyagba gyúrt szégyenemmel. Felöltöm magamra a hős maszkját, átveszem Ariadnétól az útmutató fonalat szimbolizáló mondatomat, és elindulok a labirintus mélye felé.

Az addig csak kívülről szemlélt labirintus belülről egészen megváltozik: a sík rajzolat fölé az éjszaka sötétjében a bennem zajló lelki

12 Kemenczei Csilla jungiánus pszichoanalitikus és pszichoterapeuta, a művészeti terápia eszköztárát felhasználva a szomatoterápiát a mítoszok világával ötvözi. A strassburgi központú École Européenne de Psycho-térapie Socio- et Somato-Analytique kiképzőjeként a magyar társ-egyesület által szervezett képzéseken is oktat.

13 A test- és mozgásterápia egyik kiindulópontja, hogy a legnagyobb és életünket leginkább befolyásoló sérüléseket életünk első periódusaiban szerezzük be, amikor még nincsenek szavaink, így felidézésükre és gyógyításukra a verbális terápia csak korlátozottan adnak lehetőséget. A legmélyebb rétegekbe temetett élményeket tudatosan képtelenek vagyunk felidézni, de őrizzük őket belső képként, és beíródnak a testünkbe, mozdulatainkba, gesztusainkba. A testbe beírt élmények a test munkája árán felidézhetők, így a test- és mozgásterápiák hozzáférést engednek ezekhez a mély, ősi élményekhez és a tudattalanhoz. A szavak itt átadják helyüket a zenének, a táncnak, a festékeknek és az agyagnak, az improvizációkkal és szerepjátékokkal pedig „... bejutunk a hétköznapi maszkunk mögött rejtőző mélységbe, bejutunk személyiségünk intim szféráiba. A tlépjük gátjainkat, kilépünk korlátaink közül, hogy felöltsük azt, ami üres vagy fogyatékos bennünk, hogy megvalósuljunk. Nem állapot ez, nem egyszerűen valamiféle kondíció, hanem folyamat, egy aktív keresés, melynek során az, ami bennünk sötét, átvilágosul.” (Dr. Bakó Tihamér idézi Jerzy Grotowskit, in *Utak és ösvények. Életünk váltó-fázisai és válságai*. Psycho Art, Budapest, 2004, 130.)

folyamatok falakat emelnek, így megyek előre, egyre beljebb. Azt hiszem, már egészen bent vagyok, amikor hirtelen kikerülök újra a legkülső körre, és bár a többieket láttam, és tudom, hogy ide érve még majd egy harc is vár, mégis váratlanul ér a találkozás a rám szabott feladattal, amelyet – hihetetlen érzéssel – vezetőnk számomra kitalál. Megkönnyebbülök, amikor túljutok a harcon, érzékelem a mély csendet körülöttem és a harmatot a lábam alatt, de még mindig nem vagyok bent, a labirintus újabb tréfát úz velem: amikor már egészen közel értem Minótauroszhhoz, újra el kell távolodnom, hogy végül a középpontba érhessek – szép szimbóluma ez belső működésünknek, amikor a megoldást sokszor csak távolságnyeréssel lelhetjük meg. Odabenn Minótauroszzal megvívjuk szimbolikus harcunkat, és közösen átformáljuk a szégyen képlekeny testét. Végre elindulhatok kifelé, kezemben a furcsa, „újjászületett” agyagdarabbal. Megkönnyebbülés és zavarodottság furcsa elegyét élem át. Még meglegyint az úton Minótauros köpenyének széle, de a lépések sokkal könnyebbek. Lassan érzékelnem kezdem a többiek jelenlétét, akiket eddig eltakartak a „falak”, és szinte eufórikus pillanatot élek meg, amikor a hajnali madárkórus hirtelen megtöri a csendet.

Következő labirintuskalandom fő hangsúlya nem a bejárás, hanem a tervezés és a megépítés van. Az ajándéknak szánt labirintust aprólékos tervezői munka előzi meg. Hogyan és miből lehet labirintust készíteni? Vászorra varrva? Papírra rajzolva? Az egyik hosszadalmas és költséges, a másik pedig csak több darabban készíthető, nehezen mozgatható, gyűrődik, szakad. Egyre inkább az válik szemponttá, hogy olyan technikát válasszak, amely sem különlegesen sok időt, sem különleges anyagokat, sem különleges anyagi befektetést nem igényel. Minden, ami kell hozzá, férjen el egy hátizsákban – hogy a megépítés és a végigjárás egy kirándulás keretében megtörténhessék. Lassan kikristályosodik, hogy a labirintus botok közé feszített szalagokkal is megrajzolható. A krétai labirintus körei négyzetekké alakulnak, az előkészítésen való töprengés pedig a kitűzősinórok ötletét hozza: színes szalagra egyenlő távolságban csomókat kötök, amelyek majd a labirintus átlói mentén kifeszítve a hurkapálcák helyét jelezhetik. Helyszínül a „bevált” pilisszentléleki pálos kolostor romjait választom – azt remélem, az ismerős helyszín és saját labirintusjárásom emléke segít, hogy e bizonytalan kimenetelű vállalkozásnak bizalommal lássak neki.

Napokig küzdök magamban azzal, hogy szabad-e, lehet-e ennek a vállalkozásnak nekifutni? Nem fogok-e belebukni? Nem fog-e rosszul elsülni? Nem lesz-e erőltetett? Vagy túl üres? Egyik pillanatban idegesen, nem tudom megcsinálni, a másikban bizakodva, hát-ha mégis, szorgalmasan olvasom a labirintusok történetét, és rajzolgatom a labirintusokat, egyiket a másik után. Kezdem úgy érezni magam, mintha magával a labirintustervezéssel bementem volna egy labirintusba, amelyből nincs visszaút: csak a megépítés és végigjárás árán szabadulhatok.

A labirintuskaland végül meglepően jól sikerül. Működik a kitűzősinórok elképzelése, földbe kerülnek a hurkapálcák, a közé-

jük fűzött számológépszalag szépen kirajzolja a falakat. A kitűzést még esős időben kezdjük, de mire elkészülünk, a hegyek fölött előbújik a nap. A januári délutánban turisták bukkannak fel, kíváncsi tekintetükre és kérdéseikre reagálva felajánljuk, járják végig, de visszarettennek – egyikük arcán elmenőben ott látom a vágyakozást. Mi ketten közben egymás számára Minótauroszt rajzolunk: azt, amit ki-ki a másik számára legfontosabb megküzdénivalónak gondol. Papír labirintusunkat a lemenő nap fényénél járhatjuk be – a végigjárás számomra a labirintus belső lüktetésének, zárt világának átélését hozza előtérbe. A „land-art” élete nem tart tovább egy óránál: a bejárás végeztével a labirintust visszabontjuk és a helyszínen elégetjük.

A legutóbbi labirintusjárásra egész váratlanul nyílik lehetőség: egy prágai kirándulás alkalmával a visehradi várdombon, egy iskola parkolójában útítársammal chartres-i rajzolatú labirintust fedezünk fel. Mindketten nyitottak vagyunk arra, hogy egy kirándulást spon-tán alakítsunk, így szinte szó nélkül megegyezünk, hogy végigjárjuk. Játéknak élem meg, amelybe a kíváncsiság hajt bele: lássuk, ez itt most milyen?

Pár pernyi és pár környi előnyt engedünk egymásnak – és a következő percben már mindketten bent kavargunk. A chartres-i negyed- és félkörös rajzolat benne mozogva teljesen átláthatatlanná válik. Az első próbálkozás után feladom, hogy megtippeljem, a következő pillanatban melyik negyedben leszek majd, és ott melyik irányba haladok épp. Az útvonal zaklatottsága nem is tűri meg, hogy ne a lábaim elé nézzek. Egy kikacsintás, és rögtön elvétem a lépést, lelépek az útról. Lassan teljesen elveszítem a fonalat, hogy hol járhatok, mennyit tettem meg az útból, mennyi lehet még hátra, amikor hirtelen egy kanyar után a középpontban találok magam. Meglep az érkezés. A megnyugvásnak, a lecsendesedésnek nem is vagyok képes elegendő időt adni – minél előbb szabadulni szeretnék.

Kijőve akaratlanul is összehasonlítom a klasszikus krétai rajzolat bejárását és a chartres-iét. Visszagondolva a krétait nyugodtabbnak és teljesebbnek élem meg, míg ez utóbbinak a kiszámíthatatlansága, zaklatottsága válik hangsúlyossá. Hiányérzet marad bennem, hogy a labirintus teljességét, amit korábban a krétai labirintus körülölelő külső körében éltem meg, itt nem tapasztalom. Elgondolkodtat, hogy a chartres-i mintázat talán szándékolatlanul nem engedi megélni azt a fajta teljességet, amit a krétai nyújt?

További utak

Ha felébredt a vágy az olvasóban, hogy személyes tapasztalatot szerezzen a labirintusjárásról, a legegyszerűbb, ha családjával, barátai-val épít egyet magának. Magyarországon ebben a klasszikus érte-lemben vett, látogatható labirintus létéről nem tudok. A budai vár labirintusként hirdett barlangjárata útvesztő, és útvesztő – bár

gyönyörű sövényútvesztő – az is, ami a tiszadobi Andrassy-kastély kertjében fennmaradt. Sajnos a Nemzeti Színház kertjében lévő kertépítészeti alkotás sem tekinthető labirintusnak.

Legkönnyebben homokba karcolhatunk vagy krétával rajzolhatunk labirintust.¹⁴ Ideális lehet a havas terep is. További lehetőség mintegy 25 kilónyi liszt szakértő kiszórása a zöld fűre – ahogyan az előző fejezetben leírt labirintus is készült. Ez, mi tagadás, igényel némi gyakorlatot. Ezeknél fáradtságosabb munka, de maradandóbb eredményt ad a kövekből kirakott labirintus.¹⁵

Mielőtt nekilátunk építeni, figyeljünk arra, hogy a labirintus méretei megtévesztők: még a legkisebb kényelmes ösvényszélességre, vagyis 60 cm-re számított hétköri labirintus átmérője is úgy 8–9 méter, az utat kirajzoló „falak” hossza pedig mintegy 200–220 méterre becsülhető. Összehasonlításképpen Chartres 11 körű labirintusa 12,5 m átmérőjű, az útvonal hossza pedig 260 méter.

Bár a végigjáráshoz kinek-kinek egyénisége és pillanatnyi lelkiállapota diktálja a megfelelő magatartást, álljon itt néhány tanács:

Add meg a kellő tiszteletet az útnak, amit meg fogsz tenni.

Mielőtt elindulnál, köszönts a labirintust.

A teljes útvonalon figyelj a légzésedre, a lépéseidre, figyelj a folyamatra.

Olyan sebességgel kövessék egymást a lépéseid, ahogy számodra a legjobb.

Fogadd el, ha valaki mással is találkozik a labirintusban.

Amikor elértél a középpontba, add át magad az ottlétnek, és időzz ott olyan hosszan, ahogy jólesik.

Kifelé jövet is figyelj az útra, az érzéseidre.

Amikor kijöttél a labirintusból, szentelj figyelmet az egész folyamat átgondolására, tudatosítsd testi érzeteidet és érzéseidet.

Végezetül: járj labirintust, amikor csak teheted.

...és hogy erre egy első esélyt adhassunk, meghívjuk a Tisztelt Olvasót, hogy ujjával követve menjen most végig a bevezető oldalon található labirintus útján.

14 A klasszikus labirintus szerkesztésének lépései megtanulhatók a www.utveszto.extra.hu/klasszikus02.html, a www.lessons4living.com/drawing.htm vagy a www.mymaze.de honlapokon. (Ez utóbbi a téma egyik legkitűnőbb, német és angol nyelvű összefoglaló honlapja.)

15 Terveink szerint a Pannonhalmi Bencés Főapátság arborétumában 2010-ben készül el egy kőlapokkal kirakott klasszikus rajzolatú labirintus.